

Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében II.

(Budapest, III. ker., Szentendrei út 101-115. – volt Házgyár területe, Hrsz.: 19360, 19361)

A tervezett AUCHAN-Óbuda beruházás területén, az 1997. évi és az 1999. évi próba feltárások által közrefogott területen megelőző feltárást végeztünk. (ZSIDI 1998, 72-78.; ZSIDI 2000, 107-108.) A próba feltárások célja a római kori beépítettség megállapítása és településtörténetének körvonalazása volt. Az összefüggő felületi feltárás annál inkább időszerű feladattá vált, miután a polgárváros közvetlen szomszédságában fekvő területen, a volt Házgyár működése következtében, a jelenlegi kutatásig nem volt dokumentált feltárás. A korábbi szórványos jelentések (NAGY L. 1937, 265., SZIRMAI 1984, 255-256.) a lelet beszolgáltatásokról (sírléletek, oltárkövek, sírszobrok) éppen csak utaltak arra, hogy fontos lelőhely húzódott a működő gyár alatt. A beruházás – a jelenlegi tervek szerint – a volt Házgyár egykori épületét használja majd fel az építkezés során, így a történeti rétegeket is érintő földmunkára csak a közművek építésekor fog sor kerülni. Az előzetes, felületi kutatást ennek következtében el-

Research in the southern foreground of the Aquincum Civil Town II.

(Budapest III, 101-115 Szentendrei Road – area of the former Házgyár, Lot reg. no.: 19360, 19361)

Excavations were conducted preceding construction work in the area of the Auchan-Óbuda development in a territory enclosed by test excavations conducted in 1997 and 1999. (ZSIDI 1998, 72-78.; ZSIDI 2000, 107-108.) The purpose of the test excavations was to find out the degree to which this area was inhabited in Roman times and to delineate the settlement history of the region. The excavation over a large surface became all the more desirable since it had not been possible to conduct proper excavations in the area adjoining the civil town as long as the Házgyár functioned. The few earlier reports (NAGY L. 1937, 265.; SZIRMAI 1984, 255-256.) about finds handed over to the museum (grave finds, altar stones, grave statues) were only enough to suggest the existence of an important site under the functioning factory. The development, according to the actual plans, will use the building of the former Házgyár during construction, so only the laying of

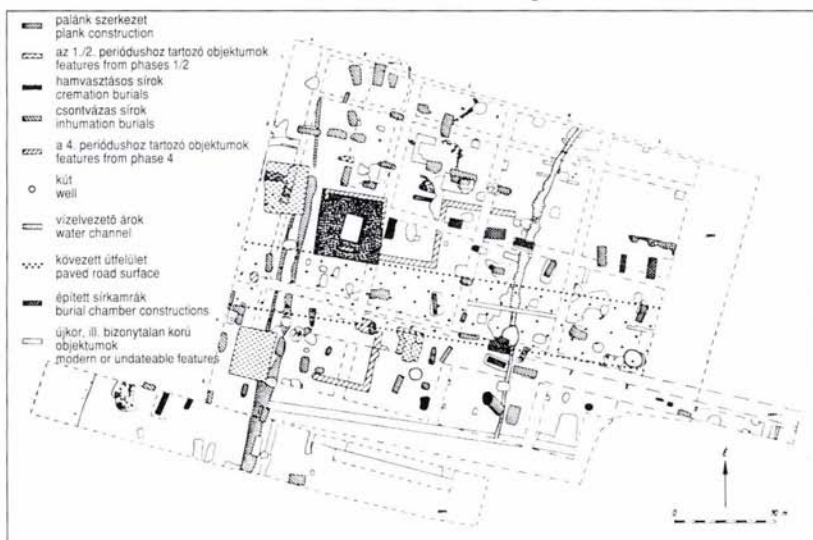
sősorban a tudományos szempontok, a római kori topográfia teljesebbé tételére, illetve szükségességére.

A feltárás 50x60 méteres felületre terjedt ki, a leendő parkoló területén, melyen a lelőhely minden irányban tovább terjedt. A feltárást gépi földmunka előzte meg, melynek során a felső újkori réteget távolítottuk el. Ez a réteg kelet felé, a Duna irányában jelentősen vastagodik, ami az egykori terep lejtésére utal. A gép után megtisztított eredeti felszínen 10x10 méteres szelvényeket nyitottunk (A-E, 1-5).

A feltárás során a római kor különböző periódusaiból csaknem 200 objektumot tártunk fel, (1. kép) melyekből 57, a területen több korszakban

public utilities will demand earth working affecting historical layers. Accordingly, the preceding archaeological large surface excavations were primarily necessitated by scientific questions related to filling in gaps in our knowledge of the Roman period topography.

The excavations covered a surface of 50 x 60 m in the area of the future parking lot. The site extended over this area in every direction. The excavation was preceded by mechanical earthmoving, which removed the upper, modern layers. This layer significantly thickened eastwards toward the Danube, which implies that the surface used

1. kép: A feltárás alaprajza

Fig. 1.: Ground plan of the excavations

használt temető sírja volt. A feltárás eredményeképpen körvonalazódtak a terület funkcióváltozásai az 1-4. század végéig terjedő időszakban. A jelenlegi feltárással szerzett eredmények finomították a korábbi, 1997./1999. évi eredményeinket.

1.- 2. periódus

A terület legkorábbi periódusához tartozik az „A-B” szelvénytörz, csaknem észak-déli irányú, fa-agyag konstrukciós falmaradványa, melyet a terület nyugati részén, mintegy 50 méter hosszan követtünk. (2. kép) A

2. kép: Palánszerkezetű falazat jelentkezése az ásási terület nyugati részén
Fig. 2.: The appearance of the plank-structure wall in the western part of the excavated area

to slope. Trenches measuring 10 x 10 m were opened on the mechanically scraped surface (A-E, 1-5).

Nearly 200 features were unearthed representing various phases of the Roman period. (Fig. 1.) Fifty-seven of these were graves from the cemetery that functioned through several phases. As a result of the excavations, the functional changes of the area could be observed from the 1st to the end of the 4th century. The results from this year have enabled us to refine the results of earlier excavations conducted in 1997 and 1999.

Phases 1-2

The features in the series of “A-B” trenches belong to the earliest period in the area. They contained the remains of an approximately north-south oriented wall with a wood-and-clay construction, which could be followed along a length of about 50 m in the western part of the area. (Fig. 2.) The width of the wall was 1 m on average. The wall was built of clay bricks and sometimes rubble put between a wooden frame based in a timber trench, which appeared as a darker discolouration. The 5 x 5 m square features lie 20 m from each other. Those which intersected the wall could be traces of the reconstruction of this construction.

falazat szélessége átlagosan 1 méter volt. A fal szerkezete két – sötétebb elszíneződéssel megmaradt – gerendaárokba alapozott fa héjazat közé rakott agyagtéglaíkból és helyenként törtkövekből állt. Talán ennek a konstrukciónak a megújításához tartoztak a falat átvágó, egymástól 20 méterre lévő, 5x5 méter nagyságú négyszög alakú objektumok. Az árokszerűen kiképzett objektumokban földbe rakott, törtköves alapozás nyomait fedeztük fel. Megfigyeléseink szerint a terület e korai periódusához a falazattól keletre csupán néhány objektum tartozhatott.

A konstrukciós elemek betöltéséből igen kevés leletanyag származik, s az is elsősorban a „pusztulási” időszakra utal. Az azonban bizonyos, hogy a korai hamvasztásos temető létesítését megelőző, a 2. század első harmada előtti időszakból származik. Ugyancsak bizonytalan jelenleg, hogy milyen jellegű objektumhoz tartoztak a maradványok.

3. periódus

A 2. század első harmadában a polgárváros és a katonaváros közötti főútvonal keleti oldala mentén létesített temető sírjai képviselik ezt a periódust. A temetkezések a legkorábbi időszakban többnyire hamvasztásos rítusúak, míg a 2. század utolsó harmadában már zömmel csontvázasak.

The remains of a foundation with rubble laid in earth could be observed in the ditch-shaped features. As far as could be observed, only a few features were associated with this early period east of the wall.

Very few finds were recovered from the fill of the construction elements, and they are relevant mainly to the time of “devastation”. It is certain, nevertheless, that the phase can be dated prior to the first third of the 2nd century when the early cremation cemetery was established. We cannot tell, either, to what feature the remains belonged.

Phase 3

This period is represented by the graves of the cemetery established along the eastern side of the main road that connected the Civil Town and the Military Town in the first third of the 2nd century. Most of the graves in the earliest period followed the cremation rite, while the majority of the graves were inhumation burials from the last third of the 2nd century. The territory of the excavation lay farther back from the path of the road, so what we unearthed were not the first grave groups next to the road but those of the second and third rows. The one-time splendour of the cemetery

A feltárás területe az út nyomvonalától beljebb húzódik, így nem az utat közvetlenül kísérő első sírcsoportokat tártuk fel, hanem a második, illetve harmadik parcellasor sírjait. A polgárváros municipium periódusához tartozó temető egykori pompáját idézi egy monumentális sírépítmény – amelynek csak visszabontott alapozását találtuk –, továbbá egy díszesen faragott, illetve felíratos

szarkofág részlete. Ugyancsak a sírok gazdagságáról tanúskodnak a gyakori sírablás ellenére is gazdag melléletek: aranyékszerek, mécsek, edények, stb. (3. kép)

4. periódus

Már a korábbi kutatás során is feltevéztünk a területen egy olyan periódust, amely a 2./3. század fordulóján felszámolt korai temető felszámolását követte. Ehhez a periódushoz tartozhatott többek között az a „szemégtödör”, melybe valószínűleg a korábbi periódus temetkezéseihez tartozó síremlékek elbontásából származó kőtöredékeket gyűjtötték. (4. kép) Az alig 1,5 köbméter nagyságú, köralaprajzú gö-

3. kép: Válogatás a hamvasztásos sírok melléleteiből
Fig. 3.: A selection of the grave goods in cremation burials

from the municipium period of the Civil Town is reflected in a monumental grave construction. Only its foundations were found and a fragment of an ornately carved and inscribed sarcophagus. The wealth of the graves is indicated by a few graves, which, despite frequent robberies, contained rich grave goods of gold jewellery, lamps, vessels, etc. (Fig. 3.)

Phase 4

We had already discovered a period during former excavations that followed the closing of the early cemetery abandoned at the turn of the 2nd and 3rd centuries. The “refuse pit” may belong to this

4. kép: A 3. periódus egyik szemétdödre kőhulladékkal, feltárás közben

Fig. 4.: Refuse pit of phase 3 with stone debris, during cleaning

dörben szinte csak kizárólag törtköveket találtunk, több mint 2000 darabot, melyek egy része az egykori megmunkálás nyomát mutatta. A faragott kövek közül több tucat díszített volt. Növényi és figurális díszítőelemek egyaránt megtalálhatóak voltak közöttük.

Ebben a periódusban létesíthették az észak-déli főútról keleti irányban, a Duna felé leágazó utat, amelynek törtköves maradványát a feltárási terület nyugati metszetében és az „E” szelvénytörésben észleltük. Erre a periódusra tehető az út mindkét oldalán feltárt kötőanyag nélküli falalozások, a „D” szelvénytörésben feltárt észak-dél irányú vízvezető árok, valamint a területen előkerült és részlegesen feltárt

phase, among others, where the stone fragments from the dismantling of grave monuments from the earlier period were collected. (Fig. 4.) The round pit with a capacity of only 1.5 cubic metres contained hardly anything else other than broken stone, more than 2000 pieces. Some of these fragments showed traces of having been worked.

Dozens of carved stones were ornamented with floral and figural patterns.

The road forking eastwards to the Danube from the main road running north-south could have been built in this phase. The rubble layer from this road could be observed in the western section wall of the excavated area and in trench series “E”. The dry wall foundations unearthed on both sides of the road, the north-south running water channel in trench series “D” and the three partially unearthed wells can be dated to this phase. The area probably served the nearby potters’ workshop (the workshop next to the so-called Schütz restaurant) in this phase.

három kút is. A terület ebben a periódusban valószínűleg a közeli faze-kasműhelyt (úgynevezett Schütz vendéglő melletti műhely) szolgálhatta ki.

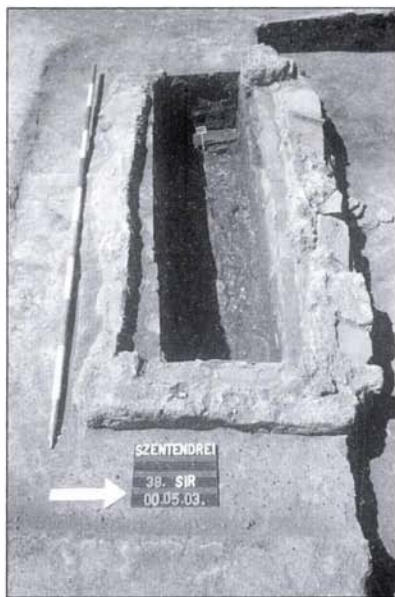
5. periódus

A 4. század közepétől ismét temetkezés céljára használták a területet. A későrómai kori temető jellegzetessége a leletszegénység, valamint egyes sírcsoportokban az épített „sírkamrák” megjelenése volt. (5. kép) A „sírkamrák” többségét falazótégglából, téglaporral kevert, meszes rózsaszínű habarccsal építették. A sírok másik részének építőanyaga a törékeny anyagú, könnyen faragható, zöldesszínű vulkanikus kőzet volt. A sírok fedele illetve boltozata a bolygatások miatt sehol sem maradt ránk. A mellékletek igen szegényesek, egy-egy üvegedény, ritkábban viseleti tárgy, érem került elő belőlük. A késői temetőparcella sírjai ugyancsak sírcsoportokat alkottak, s közös jellegzetességük volt, hogy nem alkalmaztak másodlagosan felhasznált kőemlékeket. Az egységes rítus és az egységes mellékletadási szokások miatt egymáshoz közelálló közösség temetkezési helyének tartjuk a temetőrészt.

A terület használatára a 4. század vége után egészen az újkorig

Phase 5

The area was once more occupied by a cemetery from the middle of the 4th century. The late Roman cemetery was characterized by a paucity in find materials and the use of “burial chambers” in some of the grave groups. (Fig. 5.) Most of the “burial chambers” were built of bricks and pinkish mortar mixed of brick powder and lime. Other graves were made of brittle, easily carvable greenish volcanic rock. The lids or domes of the graves were

5. kép: Épített sírkamra bolygatott maradványa (4. század második fele)

Fig. 5.: Disturbed remains of a burial chamber construction (2nd half of the 4th century)

nem találtunk régészeti adatot. A feltárás eredményeit archaeobotanikai és talajtani vizsgálatokkal egészítettük ki.

Zsidi Paula

Irodalom/References:

NAGY 1937 – NAGY L.: Az Aquincumi Múzeum kutatásai és gyarapodása az 1923-35 években. Budapest Régiségei 12 (1937) 273.

SZIRMAI 1984 – SZIRMAI K.: Újabb feliratos kőemlék az Aquincumi Múzeumban. Budapest Régiségei 25 (1984) 255-264.

ZSIDI 1998 – ZSIDI P.: Kutatások az aquincumi polgárváros déli előterében. Aquincumi füzetek 4 (1998)

ZSIDI 2000 – ZSIDI P.: Budapest, III. ker., Szentendrei út 101-115. (volt Házgyár). Aquincumi füzetek 6 (2000)

destroyed by disturbances, so that none could be found. The grave-goods were rather poor, a few glass vessels, occasionally an article of wear or a coin. The graves from this part of the late cemetery were also composed into grave groups with the common characteristic that they never 'borrowed' the stone monuments of earlier phases. The unified rite and the unified grave good giving customs imply that the cemetery part was used by a closely related community.

There were no archaeological data suggesting the use of the area between the end of the 4th century and the modern period. The results of the excavations were complemented with archaeobotanical and pedological analyses.

Paula Zsidi